

D₁

ADP

Medisch tin raakt „in“

In de 18de eeuw ontdekten men in het Parijse Hôpital des Invalides dat patiënten darmkrampen kregen door het hoge loodgehalte in de tinnen bekens, kommen en borden waaruit zij werden gevoed. De Franse arts dr. Pline kwam ook tot de conclusie dat zalven en andere medicamenten, die in tinnen potten met te veel lood in de alliage werden bewaard, gevaar voor de gezondheid opleverden.

Tot rond 1700 gebruikten de tinnegieters een zeer zuivere legering. Daarna voegde men in toenemende mate lood toe, zelfs tot 15%, omdat dat stukken goedkoper uitviel. Na de klachten uit de hospitalen werd een ordonnantie uitgevaardigd, waarbij slechts 10% lood maximaal mocht worden verwerkt.

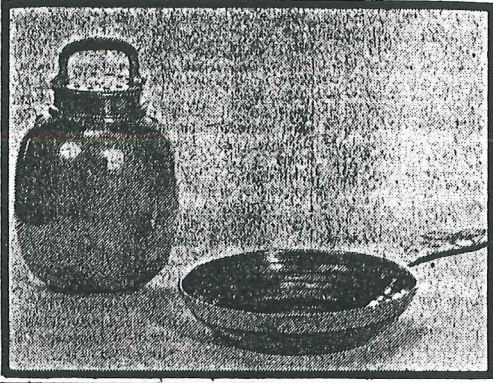
Dit is één der weinige passages uit de magere kroniek van het medische tin. Zelfs tin-apostel Dubbe wijdt in zijn tinbijbel „Tin en tinnegieters in Nederland“ slechts twee pagina's aan dit tin. Toch is de groep verzamelaars van medisch tin in ons land snel bezig tot volle omvang te komen. Natuurlijk voor het grootste deel artsen en apothekers, maar het lijkt geen twiifel dat ook verpleegkundigen, instrumentmakers en anderen, wier professie tegen de medische stand aanleunt, zich voor medisch tin beginnen te interesseren.

Dit bleek o.a. op de laatste Bredase antiekbeurs, waar tin-specialist Hans Havinga, inhakend op de expositie „Welzijn met de Chirurgijn“, enige vitrines met medisch tin vulde. In luttele dagen vond praktisch alles een koper. Voor de eerste maal in Nederland houdt hij nu zelf een tentoonstelling in deze categorie in zijn Heemstedse tin-bolwerk.

Medisch tin was in heel Europa eigenlijk een braakliggend terrein en ik weet zeker dat dit experiment slaagt. De vroegst bekende tinnen voorwerpen uit deze sector stammen uit de 17de eeuw en dan nog weet men niets over hun vormgeving, men kan slechts gissen. In de winkelinventaris van de Rotterdamse tinnegieter Pieter Corneliss van Male (overleden 1631) kwamen een „ondersteeksel“, „spoebeckentjes“ (spuwpotjes) en „laetoppengens“ (bakjes waarin het bloed van aderlatingen werd verzameld) voor.

Uit de na zijn dood voortgezette gietery van de Deventer tinnegieter Jan Noordink (1650-1700) stamt een 1708 gedateerde bronzen vorm voor het gieten van „medesyn kroese“. Deze zijn er in allerlei variaties, dienend om bedlegerige zieken te laten drinken of kleine kinderen te voeden. Zuigbekertjes met tuit heetten in de 17de eeuw „cute croesekens“, en het daar gevestigde St. Janshospitaal kocht ze per half dozijn. Kraamvrouwenbakjes, ook wel vroedvrouwenkommen genoemd, hadden een deksel om het eten warm te houden en dat deksel diende

ANTIËK
door
WIM VAN GEFFEN

• Links een bloedzuigerbewaarbak, rechts een aderlatingbakje
• Foto links: In het grensgebied tussen medisch en religieus tin behoorde het kruis dat heilige olie bevatte voor de laatste sacramenten. Links een kraamvrouwenvoedselschotel, rechts een apothekersmaatkan.

tevens als bord. Voor het toedienen van medicijnen hanteerde men zgn. medicijnschuitjes, bakjes met een tuit, die uit de verte op een mini-sauskom lijken. De tinnegieters ontfermden zich ook over de klisteespuit, een instrument waaraan de artsen een soms overdreven waarde toekenden.

Zij onderscheiden „gemeen buikzuiverend klisteer“, „verweekend klisteer“ (die een pond olijfolie bevatte) en spoelsels tegen buik-, lever- en darmontstekingen. Alle vloeistoffen, citeert Dubbe, werden „met eene daar toe bekwaame spuit door het fundament in het gedarmte“ gespoten. De hoeveelheid werd aangepast bij de leeftijd. Bejaarden mochten „agt oncen of een

half pint“ hebben, kinderen slechts de helft daarvan. Amsterdams tinnegieters als A. J. Coenen (1709-1768) vervaardigde klisteespuiten in verschillende maten, ook kinderspuiten. In de collectie-Havinga ziet men een zeldzaam babyspuitje, dat 13 cm meet, maar evenzeer klisteespuiten van heel wat forser formaat. Havinga onderscheidt bij het medisch tin verzorgingsartikelen, puur medische zaken en apothekerspullen. Tot de eerste categorie behoren warmwaterborden en -kruiken, zuigbekers en flessen, urinalen en onderstenen. In het medische instrumentarium opgemelde klisteespuiten, aderlatingbakjes, maar ook sondes en spelculums, dampkommen en bloedzuigerpotten. De laat-

ste zijn net wormendozen, maar dan wel om bloedzuigers in leven te houden. In de apothekehoek vindt men o.a. maatkannen met schaalverdeling, zalfpotten en kruidenpotten. Zeker tachtig procent van het geëxposeerde is van Franse origine maar er zijn ook stukken van Hollandse, Duitse en Engelse stam. In Frankrijk handhaafde het medisch tin zich tot diep in de 19de eeuw, in ons land tot ca. 1825-1830. Tin was nu eenmaal duurzaam en relatief goedkoop t.a.v. het toen nog kostbare glas en porselein. De huidige prijzen zullen de verzamelaars meevallen: geen enkel voorwerp reikt hoger dan f 2000,—. GEOPEND: 15 t/m 30 november dagelijks 10-18 uur (ook zondags). Heerenweg 142, Heemstede.